

ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

**НДР «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ АКВАКУЛЬТУРИ (на прикладі Українського Причорномор'я)»
(наукові керівники: д.е.н., проф. Єрмакова О.А., д.е.н., проф. Рубель О.Є.,
реєстраційний № 0122U002395, строк виконання 01.01.2022–30.06.2024 р.).**

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному:

- На основі аналізу країн світу виявлено протиріччя українського ринку аквакультури, що створює загрози національним економічним інтересам: Україна належить до групи країн із доходом нижче середнього, має потенціал та можливість для розвитку власного виробництва аквакультури, але при цьому знаходиться в групі топ-імпортерів риби в світі; розкрито сценарії розвитку ринкового потенціалу українського сектору аквакультури на засадах концепції глокалізації, яка передбачає поєднання глобальних (зовнішня торгівля) та локальних (вітчизняне виробництво) джерел розвитку, та ефективну інтеграцію локальних ринків до глобального економічного простору для реалізації економічних інтересів регіону / держави: 1) незадоволений попит на внутрішньому ринку, 2) імпортозалежність, 3) розвиток вітчизняного виробництва для потреб внутрішнього ринку, 4) експортоорієнтованість; визначено, що пріоритетними для України є сценарії 3 та 4 (Єрмакова О.А.).

- Розвинуто та апробовано методичний підхід до оцінки ємності регіонального ринку риби, в основі якого добуток (множення) показника ємності національного ринку риби та індексу купівельної спроможності регіонального ринку, що враховує частку витрат на рибу та рибні продукти у загальних споживчих грошових витратах населення регіону, частку регіону в цілому по країні за показником обсягу роздрібного товарообороту риби, частку населення даного регіону в загальній чисельності населення всієї країни (Єрмакова О.А.).

- Розроблено методичний підхід до оцінки втраченої вигоди, зокрема, обсягів втраченої аквакультури рибними господарствами Миколаївської та Херсонської областей внаслідок військової агресії РФ, та здійснено його апробацію шляхом прямого розрахунку економіко-екологічних збитків за допомогою дистанційних методів, геоінформаційних систем (Рубель О.Є., Бушуєв С.Г., Тютюнник Г.О., Шершун О.М.).

- Надано пропозиції щодо активізації аквакультурного виробництва в Українському Причорномор'ї на основі регіональної оцінки природно-ресурсного потенціалу Придунайських озер та Причорноморських лиманів за функціональним принципом з урахуванням структури і особливостей їх природокористування (Рубель О.Є., Бушуєв С.Г.).

- Здійснено оцінку регуляторного впливу законодавчих ініціатив Уряду

України під час війни на розвиток рибної галузі, та надано пропозиції законодавчого регулювання виявлених вад, зокрема, забезпечення цільового використання згенерованих сектором коштів, інвестиційне та фінансово-кредитне забезпечення виробників галузі (Купінець Л.Є., Шершун О.М.).

- Базуючись на вимогах європейських регламентів та національних правилах органічного виробництва та обігу органічної продукції сформульовано основні вимоги до органічної аквакультури, які згруповано за етапами технологічного циклу: превентивні заходи, екологічні та економічні вимоги, вимоги до утримання, годування, лікування, оброблення, транспортування, та на основі яких розроблено дорожню карту розвитку органічної аквакультури в Україні та відповідні пропозиції щодо вдосконалення інституціонального забезпечення (Купінець Л.Є.).

- Розвинуто концептуальні засади екологобезпечного ринковоорієнтованого розвитку сектору аквакультури через розкриття взаємовпливів екологічних і антропогенних чинників даного сектору та навколишнього середовища, на основі чого визначено задачі та групи інструментів відповідної державної політики: моніторингові, інституціональні, фінансові, організаційно-економічні, а також обґрунтовано доцільність та функції таких екологічних інновацій як поліфункціональні аквакультурні об'єкти та рециркуляційні системи (Єрмакова О.А., Тютюнник Г.О.).

- Набула подальшого розвитку модель сталого розвитку сектору аквакультури, яка, на відміну від існуючих, побудована на математичних підходах імітаційного моделювання, та дозволяє передбачити покращення економічних та соціальних показників господарської діяльності при одночасному зниженні негативного впливу на навколишнє середовище (Єрмакова О.А., Котенко С.В.).

- Визначено системні засади вдосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку аквакультури, в основу яких покладено ресурсно-процесну матрицю, що поєднує процеси за ланцюгом створення вартості в секторі аквакультури із відповідними ресурсами (Єрмакова О.А.).

- Виявлено причинно-наслідкові зв'язки низької інвестиційної активності в секторі аквакультури в Україні, задля їх подолання запропоновано застосування комплексного підходу до розвитку сектору аквакультури за ланцюгом створення вартості «підготовка-виробництво-переробка-реалізація», тобто формування регіонального інноваційно орієнтованого комплексу аквакультурного виробництва; запропоновано організаційно-економічні механізми залучення інвестицій в сектор аквакультури, які систематизовані за ресурсно-процесним підходом - етапами створення вартості (підготовка, виробництво, переробка, реалізація) та вхідними компонентами (фактори виробництва), необхідними для функціонування сектору (Єрмакова О.А.).

- Обґрунтовано видову структуру імпортозаміщення водних біоресурсів, які

мають природно-кліматичні передумови вирощування в умовах аквакультури в Україні (лосось дунайський, райдужна та струмкова форель), що може замінити до 10% вітчизняного імпорту (Купінець Л.Є., Шершун О.М.).

- Запропоновано розширити системоутворюючий базис формування національного ринку водних біоресурсів та виробленої з них продукції на засадах простежуваності за рахунок принципу екологічної безпеки, який реалізується через розширення державної системи екологічного моніторингу поверхневих вод, запровадження державного екологічного ліцензування рибогосподарської діяльності, а також через реформування процесу ведення реєстру рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) (Купінець Л.Є., Шершун О.М.).

- На основі вивчення кращих світових практик та перспектив впровадження в Україні розроблено організаційно-економічні засади спеціалізованих майданчиків для торгівлі водними біоресурсами, в основу яких покладено принципи прозорості, інклюзивності, прямих продажів, цифровізації, та визначено правила і алгоритми функціонування, інфраструктурне забезпечення, ризику (Купінець Л.Є., Шершун О.М.).

- Запропоновано кумулятивну модель розвитку ринкового потенціалу аквакультури, логіка якої є такою: розвиток вітчизняного виробництва аквакультури – задоволення внутрішнього попиту на рибу та рибну продукцію, збільшення експорту – отримання ресурсів для розширеного відтворення в секторі, залучення іноземних інвестицій – підвищення продуктивності, рентабельності, конкурентоспроможності виробників аквакультури – подальший розвиток вітчизняного виробництва аквакультури. Впровадження даної моделі сприятиме насиченню внутрішнього ринку вітчизняною продукцією аквакультури, зростанню її експорту, імпортозаміщенню (Єрмакова О.А.).

- Запропоновано синергетичну модель принципів розробки державної програми розвитку рибного господарства та аквакультури, в основу якої покладено нелінійний характер даної сфери виробництва та рекомендації експертів ООН щодо необхідності врахування синергетичних ефектів у програмному управлінні розвитком держави, орієнтованих на вирішення проблем продовольчої безпеки й стійкого виживання у кризових умовах; на даних засадах удосконалено систему стратегічних імперативів параметризації розробки державної програми розвитку сектору аквакультури в Україні, що включає: а) актуальні імперативи, що визначають превентивні (термінові) заходи щодо запобігання деградації сектору аквакультури; б) категоричні імперативи, що визначають важливі потреби сектору - відродження, сталий розвиток та становлення цілісного аквагосподарського комплексу; в) модальні імперативи, що визначають заходи, необхідні для досягнення результату у довгостроковий період, зокрема впровадження інновацій; г) гіпотетичні імперативи – імперативи, які мають силу лише за певних умов і

орієнтовані на майбутнє, наприклад, перетворення України на провідну державу з виробництва продукції аквакультури (Степанов В.М.).

- Науково обґрунтовано шляхи та напрямки повоєнного відновлення та прискореного розвитку вітчизняного сектору аквакультури як нової системи інноваційної перебудови рибогосподарського комплексу країни, а також невідкладна необхідність запровадження програмно-цільового підходу до розвитку аквакультури на державному рівні, орієнтованого на комплексне використання багатого ресурсного потенціалу Українського Причорномор'я, який розглядається як стратегічний ресурс розвитку економіки та забезпечення національної продовольчої безпеки України на етапі виживання (Степанов В.М.).

- Здійснено науково-економічне обґрунтування доцільності розробки програми розвитку аквакультури в Одеській області, яка орієнтована на комплексне вирішення питань продовольчої безпеки області на основі раціонального використання та відтворення водних біоресурсів, збільшення обсягів продукції з високою доданою вартістю, розширення ринків збуту продукції місцевих товаровиробників, залучення в економіку регіону інвестиційних ресурсів, збільшення обсягів податкових надходжень до бюджету, створення нових робочих місць (Єрмакова О.А.).

Керівник НДР:

Завідувач відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», д.е.н., професор

Ольга ЄРМАКОВА